

12.

Konstrukce daňové soustavy

V této kapitole:

Získáte přehled o tom, jak vláda USA získává a vydává peníze.

Prozkoumáte ztráty efektivnosti způsobované daněmi.

Dozvíte se o alternativních způsobech posuzování spravedlnosti daňové soustavy.

Pochopíte, proč je studium daňového dopadu klíčové pro hodnocení daňové spravedlnosti.

Budete zvažovat volbu mezi efektivností a spravedlností při konstrukci daňové soustavy.

Al Capone zvaný „zjizvená tvář“, známý gangster a zločinecký vůdce z dvacátých let 20. století, nebyl nikdy usvědčen z žádného ze svých násilných zločinů. Nakonec se ale stejně dostal za mříže – kvůli neaplacení daní. Nevzal si totiž k srdci radu Benjamina Franklina, že „na světě není nic jisté kromě smrti a daní“.

Když Franklin pronášel v roce 1789 tento výrok, platil průměrný Američan daně ve výši méně než 5 % svých příjmů a nezměnilo se na tom nic po dalších sto let. Během 20. století se ale daně stávaly stále důležitější součástí života každého člověka. Dnes tvoří všechny daně celkem (včetně daní z příjmů jednotlivců, firem, daní z mezd, prodejních daní a majetkových daní) až 35 % příjmu průměrného Američana.

Daně jsou nevyhnutelné, protože my jako občané očekáváme, že nám vláda bude dodávat různé statky. Předcházející dvě kapitoly začaly osvětlovat jeden z *deseti principů ekonomie* z 1. kapitoly: vlády mohou někdy zlepšit výsledky fungování trhů. Když vláda pomáhá vypořádat se s problémem externalit (např. znečištěním vzduchu), poskytuje veřejné statky (např. národní obranu) nebo reguluje užívání společných zdrojů (např. lov ryb v nádržích, které nejsou v soukromém vlastnictví), může zvýšit ekonomický blahobyt. To však samozřejmě něco stojí. Aby vláda mohla vykonávat všechny tyto a mnohé další funkce, potřebuje získat prostřednictvím daní určité příjmy.

Studium zdanění začneme odkazem na předchozí kapitolu, kde jsme viděli, jak daň uvalená na nějaký statek ovlivňuje nabídku tohoto statku a poptávku po tomto statku. V 6. kapitole jsme viděli, že daň snižuje prodávané množství na trhu a zabývali jsme se tím, jak je daňové břemeno rozděleno mezi kupující a prodávající podle toho, jaké jsou elasticity nabídky a poptávky. V 8. kapitole jsme se zabývali tím, jak daně ovlivňují ekonomický blahobyt. Dozvěděli jsme se, že daně způsobují *ztráty mrtvé váhy*: snížení přebytku spotřebitele i výrobce, které převyšuje příjmy, jež z daně získá vláda.

V této kapitole budeme z těchto poznatků vycházet a budeme se zabývat strukturou daňové soustavy. Začneme s přehledem financí americké vlády. Když přemýšlíme o daňové soustavě, je užitečné uvědomit si některé základní skutečnosti týkající se způsobu, jakým vláda vybírá a utrácí peníze. Poté se budeme zabývat základními daňovými principy. Většina lidí se shodne na tom, že daně by společnosti měly vyvolávat co nejmenší náklady a daňové břemeno by mělo být rozděleno spravedlivě. To znamená, že daňová soustava by měla být *efektivní a spravedlivá*. Jak ovšem uvidíme, je jednodušší si tyto cíle stanovit než jich dosáhnout.

e!

Přehled financování vlády Spojených států

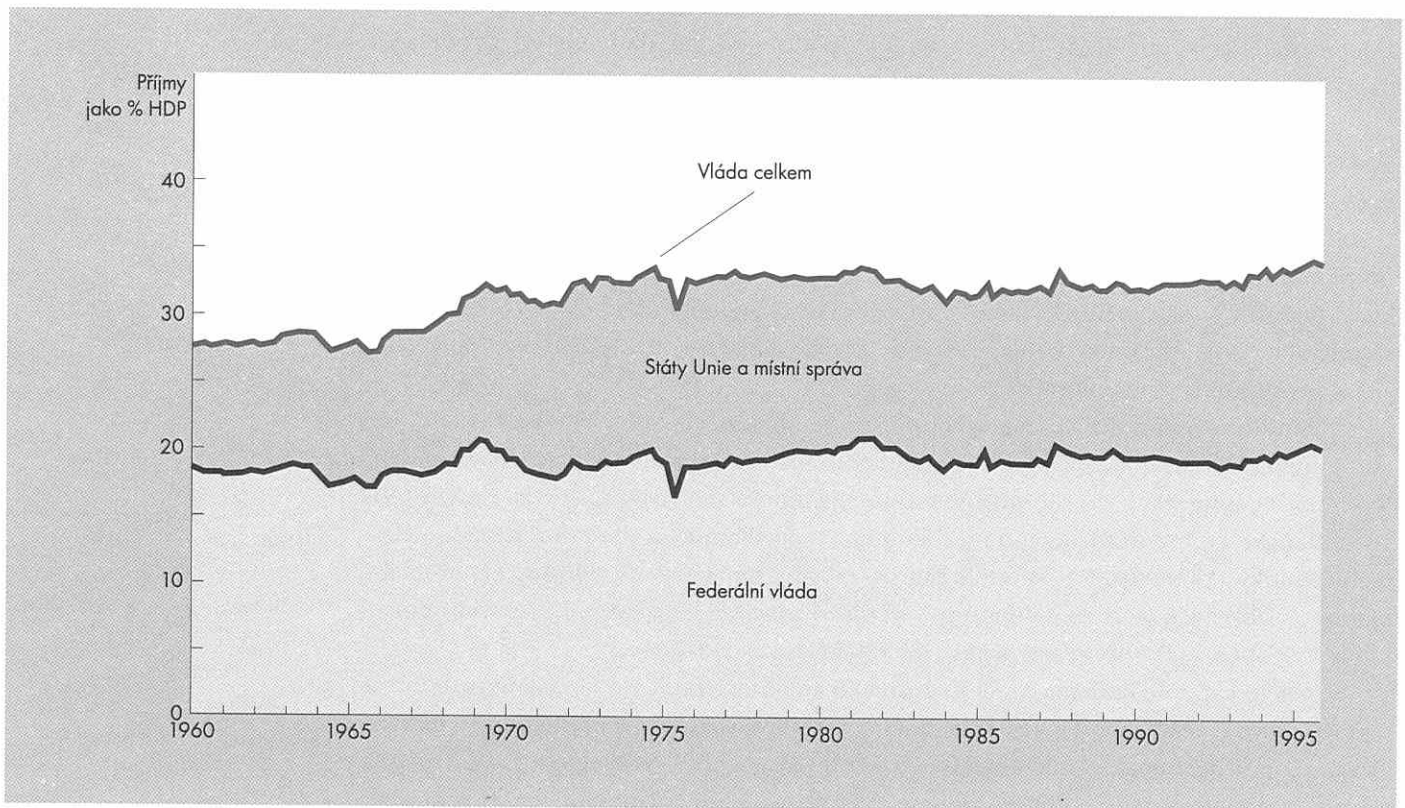
Kolik procent národního důchodu si vláda prostřednictvím daní přivlastňuje? Obrázek 12-1 znázorňuje vládní příjmy, včetně příjmů federálních, států Unie a místní správy, jako podíl celkového národního důchodu ekonomiky Spojených států v procentech. Vidíme, že během doby si vláda přivlastňovala stále větší a větší část celkového důchodu. V roce 1959 vybrala vláda 27 % celkového důchodu, v roce 1995 to bylo 34 %. Jinými slovy řečeno, vláda roste rychleji než zbytek ekonomiky.

Celková velikost vlády ale neříká vše. Za celkovou sumou je třeba vidět tisíce jednotlivých rozhodnutí o daních a výdajích. Abychom lépe pochopili celé vládní finance, podívejme se na některé kategorie, které dostaneme rozdělením celkové sumy.

Federální vláda

Federální vláda vybírá okolo dvou třetin daní v ekonomice. Tyto peníze získává mnoha způsoby a ještě rozmanitějšími způsoby je utrácí.

Příjmy Tabulka 12-1 ukazuje příjmy federální vlády v roce 1995. Celkové příjmy v tomto roce dosáhly 1 351 mld. dolarů, což je tak vysoké číslo, že si je málokdo umí představit. Abychom z tohoto astronomického čísla získali číslo trochu srozumitelnější, můžeme je vydělit počtem obyvatel Spojených států, který dosáhl v roce 1995 přibližně 263 milionů.

Obrázek 12-1

VLÁDNÍ PŘÍJMY JAKO PROCENTO HDP

Obrázek ukazuje příjmy federální vlády, států Unie a místní správy jako procento hrubého domácího produktu (HDP), který měří celkový důchod ekonomiky. Graf ukazuje, že vláda hraje v ekonomice velkou úlohu a že tato úloha během času narůstá.

DAŇ	CELKOVÉ PŘÍJMY (V MLD. USD)	PŘÍJMY NA OBYV. (USD)	PROCENTO PŘÍJMŮ (%)
Daně z příjmů jednotlivců	590	2 243	44
Sociální pojištění	485	1 842	36
Daně z příjmů firem	157	597	12
Spotřební daně	58	219	4
Ostatní	61	233	4
Celkem	1 351	5 134	100

ZDROJ: *Ekonomická zpráva prezidenta*, 1996, tabulka B-77.

Tabulka 12-1

PŘÍJMY FEDERÁLNÍ VLÁDY V ROCE 1995

PRO ZDANITELNÝ PŘÍJEM...	JE SAZBA DANĚ...
do 39 000 USD	15,0 %
od 39 000 USD do 94 250 USD	28,0 %
od 94 250 USD do 14 3600 USD	31,0 %
od 14 3600 USD do 25 6500 USD	36,0 %
více než 25 6500 USD	39,6 %

Tabulka 12-2

SAZBY FEDERÁLNÍ DANĚ Z PŘÍJMŮ V ROCE 1995

Tyto mezní sazby platí pro manžele, kteří podávají společné přiznání.

Touto operací zjistíme, že průměrný Američan zaplatil federální vládě 5 134 dolarů. Průměrná rodina se dvěma dětmi tedy zaplatila 20 528 dolarů.

Největším zdrojem příjmů federální vlády je daň z příjmu jednotlivců. Když se blížil 15. duben, téměř každá americká rodina vyplňuje daňové přiznání, aby zjistila, jak vysokou daň dluží vládě. Každá rodina musí uvést svůj příjem ze všech svých zdrojů: z mezd za práci, úroků ze spoření, dividend z akcií, které vlastní, zisků z jakýchkoli druhů drobného podnikání, jež vykonává atd. *Daňová povinnost* (kolik by měla zaplatit na daních) poté vychází z celkového příjmu rodiny.

Povinnost rodiny odvádět daně z příjmu se neodvíjí jednoduše proporcionálně od výše jejího příjmu. Zákon totiž vyžaduje mnohem složitější výpočet. Zdanitelný příjem se vypočítá odečtením odčitatelných položek, které na rodinu připadají, a také částky, která vychází z počtu závislých osob (převážně dětí), od celkového příjmu rodiny. Poté je ze zdanitelného příjmu podle údajů z tabulky 12-2 vypočtena daňová povinnost. Tabulka ukazuje *mezní daňové sazby* – tj. sazby, které se používají pro zdanění dodatečně vydělaného dolaru příjmu. Protože mezní sazby daně rostou se zvýšením příjmu, rodiny s vyšším příjmem platí daně, jež tvoří větší procento jejich příjmů. (Pojmem mezní sazba daně se budeme podrobněji zabývat v další části této kapitoly.)

Téměř tak důležité jako daně z příjmu jednotlivců jsou pro federální vládu důležité daně ze mzdy. *Daň ze mzdy* je daň uvalená na mzdy, které firma platí svým zaměstnancům. Tabulka 12-1 označuje tyto příjmy *sociální pojištění*, protože příjmy z těchto daní se vyčleňují na úhradu programů sociálního a zdravotního pojištění (Social Security a Medicare). Sociální zabezpečení (Social Security) je program podpory příjmů, který je určen především k udržení životní úrovně starých lidí. Medicare je vládní zdravotní program pro staré lidi. Tabulka 12-1 ukazuje, že průměrný Američan zaplatil v roce 1995 za tyto programy sociálního pojištění 1 842 dolarů.

Další co do velikosti je daň z příjmu firem. *Firma* (korporace) je podnik založený jako samostatná právnická osoba. Vláda zdaňuje každý podnik podle zisku, jenž dosáhne – částky, kterou firma obdrží za prodej svého zboží a služeb, snížené o náklady, jež výroba

těchto zboží a služeb stála. Všimněte si, že zisky firem jsou v podstatě zdaňovány dvakrát. Jednou jsou zdaněny kvůli dani z příjmu firem, když se firmě podaří dosáhnout zisku, a poté jsou zdaněny podruhé daní z příjmu jednotlivců, když firma použije svůj zisk k výplatě dividend svým akcionářům.

Poslední dvě kategorie v tabulce 12-1 tvoří každá méně než 5 % celkových příjmů. Jednou z nich jsou *spotřební daně*, což jsou daně uvalené na konkrétní zboží, jako např. benzin, cigarety a alkoholické nápoje. Kategorie „ostatní“ obsahuje řadu malých položek, jako je daň z nemovitostí a cla. Zahrnuje také úroky, které federální vláda získává ze svých vkladů u Federálního rezervního systému, centrální banky Spojených států.

Výdaje Tabulka 12-3 zachycuje výdaje federální vlády v roce 1995. Celkové výdaje dosáhly 1 514 mld. dolarů, což je 5 757 dolarů na obyvatele. V tabulce také můžeme vidět, do jakých hlavních kategorií lze celkové výdaje federální vlády rozdělit.

Největší kategorií v tabulce 12-3 je sociální zabezpečení, které představuje většinou transferové platby starým lidem. (*Transferová platba* je vládní platba, která není vykonávána jako úhrada za nákup zboží či služeb.) Tato skupina činila celých 22 % výdajů federální vlády v roce 1995 a její význam roste. Důvodem jejího zvýšení je to, že prodlužování očekávané délky života a pokles porodnosti způsobuje vyšší nárůst počtu starých lidí, než je nárůst celkové populace. Většina analytiků očekává pokračování tohoto trendu během následujících let.

Druhou největší skupinou výdajů jsou výdaje na národní obranu. Sem spadají jak výplaty vojáků, tak i nákup vojenského materiálu, jako jsou zbraně, bojová letadla a bojové lodě. Výdaje na národní obranu se časem mění v závislosti na změnách v mezinárodních vztazích a změnách politického klimatu. Asi nikoho nepřekvapí, že výdaje na národní obranu rostou v dobách války.

Třetí skupinou výdajů jsou čisté úroky. Když si člověk půjčí u banky, banka požaduje také splácení úroků z této půjčky. Totéž platí, když si vláda půjčí u veřejnosti. Čím je vláda více zadlužena, tím větší sumu musí platit ve formě úroků.

O něco menší skupinou výdajů než čisté úroky je podpora příjmů, která zahrnuje transferové platby chudým rodinám. Jeden z těchto programů nese název Podpora rodin se závislými dětmi (Aid to Families with Dependent Children – AFDC), jemuž se často říká „sociální podpora“. Dalším z programů je program potravinových poukázek, jenž poskytuje chudým rodinám kupony, za něž mohou kupovat potraviny. Federální vláda platí část těchto peněz státům Unie a místním správám, které tyto programy spravují podle federálních směrnic.

Tabulka 12-3

VÝDAJE FEDERÁLNÍ VLÁDY V ROCE
1995

Kategorie	CELKOVÉ PŘÍJMY (V MLD. USD)	PŘÍJMY NA OBYV. (USD)	PROCENTO PŘÍJMŮ (%)
Sociální zabezpečení	336	1 277	22
Národní obrana	272	1 035	18
Čisté úroky	232	883	15
Podpora příjmů	220	837	14
Medicare	160	608	11
Výdaje na zdravotnictví	115	436	8
Ostatní	179	682	12
Celkem	1 514	5 757	100

ZDROJ: *Ekonomická zpráva prezidenta*, 1996, tabulka B-77.

Medicare, jenž představuje další skupinu v tabulce 12-3, je vládní program zdravotní péče pro staré lidi. Výdaje v této skupině postupně rostly ze dvou důvodů. Za prvé počet starých lidí rostl rychleji než celkový počet obyvatel. Za druhé, náklady na zdravotní péči rostly rychleji než náklady na ostatní zboží a služby. Rychlý růst této položky rozpočtu je jedním z důvodů, proč někteří lidé v čele s prezidentem Clintonem navrhli reformu systému zdravotního zabezpečení.

Další skupinou výdajů jsou výdaje na zdravotní péči kromě programu Medicare. Sem patří Medicaid, federální program péče o zdraví pro chudé. Dále sem patří výdaje na zdravotnický výzkum, prováděný například Národními instituty zdraví.

Skupina „ostatní“ v tabulce 12-3 obsahuje výdaje na řadu méně nákladných funkcí vlády. Zahrnuje např. systém federálních soudů, kosmický program, program pomoci farmářům, stejně jako výplaty členů Kongresu a prezidenta.

Asi jste si povšimli, že celkové výdaje federální vlády, jež ukazuje tabulka 12-3, převyšují celkové příjmy zachycené v tabulce 12-1 o 163 mld. dolarů. Takovýto deficit příjmů v porovnání s výdaji se nazývá **rozpočtový deficit**. Vláda financuje rozpočtový deficit výpůjčkami od veřejnosti. Když příjmy převyšují výdaje, pak se říká, že vláda dosáhla **rozpočtového přebytku**. V tomto případě využívá vláda přebytečné příjmy na snížení svých dluhů.

Státy Unie a místní správa

Státy Unie a místní správa vybírají okolo 40 % celkových daňových příjmů. Podívejme se nyní na to, jak získávají daňové příjmy a jak je utrácejí.

Příjmy Tabulka 12-4 zachycuje příjmy států Unie a místní správy ve Spojených státech. Celkové příjmy byly v roce 1992 973 mld. dolarů. Jelikož celkový počet obyvatel činil v roce 1992 255 milionů, dosáhly celkové příjmy na obyvatele 3 811 dolarů. Tabulka také ukazuje složení těchto příjmů podle jednotlivých daní.

Dvě nejdůležitější daně pro státy Unie a místní správy jsou daně z obratu a majetkové daně. Daně z obratu jsou uvalovány procentem z celkové částky utracené v maloobchodě. Kdykoli zákazník něco kupuje, zaplatí majiteli obchodu část peněz, které majitel obchodu odevzdává vládě. (Některé státy osvobozují od této daně některá zboží, která jsou považována za nezbytná, jako např. potraviny a oblečení.) Majetkové daně jsou uvalovány procentem z odhadované hodnoty půdy a staveb a platí je majitelé tohoto majetku. Obě tyto daně činí dohromady téměř 40 % všech příjmů států Unie a místní správy.

DAŇ	CELKOVÉ PŘÍJMY (V MLD. USD)	PŘÍJMY NA OBYV. (USD)	PODÍL NA PŘÍJMECH (%)
Daně z obratu	196	769	20
Majetkové daně	178	698	18
Daně z příjmu jednotlivců	116	453	12
Daně z příjmu firem	24	93	2
Příjmy od federální vlády	179	702	18
Ostatní	280	1 096	29
Celkem	973	3 811	100

ZDROJ: *Ekonomická zpráva prezidenta*, 1996, tabulka B-82.

rozpočtový deficit

přebytek vládních výdajů nad vládními příjmy

rozpočtový přebytek

přebytek vládních příjmů nad vládními výdaji

Tabulka 12-4

Příjmy států Unie a místní správy v roce 1992

Tabulka 12-5

VÝDAJE STÁTŮ UNIE A MÍSTNÍ
SPRÁVY V ROCE 1992

SKUPINA	CELKOVÉ VÝDAJE (V MLD. USD)	VÝDAJE NA OBYV. (USD)	PODÍL NA VÝDAJÍCH (%)
Vzdělávání	326	1278	33
Sociální výdaje	158	619	16
Silnice	67	261	7
Ostatní	425	1 663	44
Celkem	976	3 820	100

ZDROJ: *Ekonomická zpráva prezidenta*, 1996, tabulka B-82.

Státy Unie a místní správy uvalují také daně z příjmů jednotlivců i firem. V mnoha případech se státní a místní daně z příjmu podobají federálním daním z příjmů. Někdy se ale značně liší. Některé státy například zdaňují příjem z mezd méně než příjem získaný z úroků a dividend. Některé státy příjem nedaní vůbec.

Státy Unie a místní správy získávají také část svých zdrojů od federální vlády. Do jisté míry provádí federální vláda svou politikou sdílení části příjmů redistribucí zdrojů od států s vysokými příjmy (které platí více daní) ke státům s nízkými příjmy (které získávají více prostředků). Tyto zdroje jsou často spojeny s konkrétními programy, které federální vláda chce dotovat.

Konečně státy Unie a místní správy dostávají významnou část svých příjmů z nejrůznějších jiných zdrojů, které jsou v tabulce 12-4 označeny jako „ostatní“. Sem patří poplatky za licence na lov ryb a zvěře, mýtné ze silnic a mostů, poplatky za veřejnou dopravu autobusy či metrem.

Výdaje Tabulka 12-5 ukazuje celkové výdaje států Unie a místní správy v roce 1992 včetně jednotlivých hlavních skupin výdajů.

Daleko největší výdaje států Unie a místních správ putují do oblasti vzdělávání. Místní správy financují veřejné školy, ve kterých se vzdělává většina žáků od mateřských škol po střední školy. Vlády států Unie rovněž svými příspěvky podporují veřejné univerzity. V roce 1992 dosahovaly výdaje na vzdělávání jedné třetiny celkových výdajů vlád států Unie a místních správ.

Druhou největší výdajovou kategorií byly sociální výdaje, jež obsahují transferové platby chudým. V této kategorii nalezneme některé federální programy, které jsou spravovány vládami států Unie a místními správami. Další skupinou jsou silnice, kam počítáme výdaje na stavbu nových silnic a udržování silnic existujících. Skupina „ostatní“ v tabulce 12-5 obsahuje mnoho dalších služeb, které poskytují vlády států Unie a místní správy, jako jsou knihovny, policie, odvoz odpadků, hasiči, udržování parků a úklid sněhu.

Malý test

Jaké jsou dva nejdůležitější zdroje daňových příjmů federální vlády? • Jaké jsou dva nejdůležitější zdroje daňových příjmů států Unie a místních správ?

Daně a efektivnost

Poté co jsme si ukázali, jak americká vláda na nejrůznějších úrovních získává a vydává peníze, zkusme se nyní zamyslet nad tím, jak můžeme tuto daňovou politiku ohodnotit. Je zřejmé, že cílem daňového systému je získat pro vládu zdroje. Existuje ale mnoho způsobů, jak daný objem peněz získat. Při konstrukci daňového systému sledují tvůrci politiky dva cíle: efektivnost a spravedlnost.

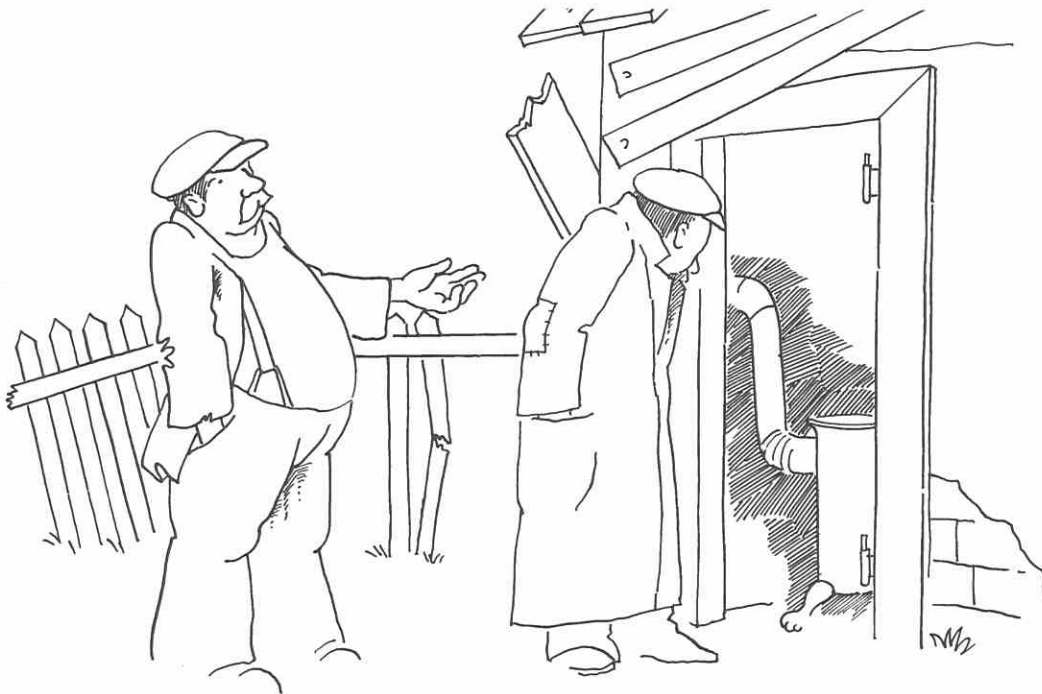
Jeden daňový systém je efektivnější než druhý, když získá stejné množství příjmů s nižšími náklady pro daňového poplatníka. Jaké má ale daňový poplatník náklady spojené s daněmi? Nejzřejmějším nákladem je samotná platba daně. Tento transfer peněz od daňového poplatníka k vládě je nevyhnutelným znakem každé daňové soustavy. Daně ovšem uvalují další dva druhy nákladů, kterým se správně vytvářená daňová politika snaží vyhnout, nebo je alespoň minimalizovat:

- Ztráty mrtvé váhy, které vznikají, když v důsledku daní lidé mění svá rozhodnutí.
- Administrativní zátěž, kterou daňový systém uvaluje na daňové poplatníky, kteří se snaží vyhovět daňovým zákonům.

Efektivní daňový systém je takový systém, který vyvolává malé ztráty mrtvé váhy a malou administrativní zátěž.

Ztráty mrtvé váhy

Daně ovlivňují rozhodnutí, jež lidé činí. Když vláda zdaňuje zmrzlinu, lidé jedí méně zmrzliny a více zmrazených jogurtů. Když vláda zdaňuje bydlení, lidé se přestěhují do menších domů a budou utrácet více svých příjmů na jiné věci. Když vláda zdaní příjmy z práce, lidé budou méně pracovat a raději si budou více užívat volného času.

Chtěl jsem to opravit, ale kdybych to udělal, město by mi zvedlo daně!

Protože daně mění motivace, mají za následek ztrátu mrtvé váhy. Jak jsme si poprvé vyložili již v 8. kapitole, ztráta mrtvé váhy daně je snížení ekonomického blahobytu daňových poplatníků, které převyšuje objem příjmů získaných vládou. Ztráta mrtvé váhy je neefektivnost, kterou vytváří daň tím, že lidé alokují zdroje nikoli podle skutečných nákladů a výnosů zboží a služeb, jež kupují a prodávají, ale podle stimulů vytvářených daní.

Abychom se připomněli, jak daně způsobují ztráty mrtvé váhy, uvedeme si příklad. Předpokládejme, že pizza má pro Joea hodnotu 8 dolarů a pro Jane 6 dolarů. Kdyby pizza nebyla zdaněna, její cena by odrážela náklady na její výrobu. Předpokládejme, že cena pizzy je 5 dolarů, takže Joe i Jane se rozhodnou si ji koupit. Oba spotřebitelé získají svůj přebytek hodnoty nad cenou, kterou zaplatili. Joe získá přebytek spotřebitele 3 dolary a Jane získá přebytek 1 dolar. Celkový přebytek spotřebitele je 4 dolary.

Představme si nyní situaci, že vláda uvalí na pizzu daň ve výši 2 dolary a cena pizzy se zvýší na 7 dolarů. Joe si i za tuto cenu pizzu koupí, ale jeho přebytek spotřebitele bude pouze 1 dolar. Jane se v této situaci rozhodne pizzu si nekoupit, protože její cena je vyšší než hodnota, jakou pizza pro Jane má. Vláda získá daňový příjem 2 dolary z Joeovy pizzy. Celkový přebytek spotřebitele klesl o 3 dolary (ze 4 dolarů na 1 dolar). Protože celkový přebytek klesl o více, než přinesly daňové příjmy, daň vytvořila ztrátu mrtvé váhy. V našem příkladě je ztráta mrtvé váhy 1 dolar.

Povšimněte si, že ztráta mrtvé váhy nepřichází od Joea, člověka, jenž daň platí, ale od Jane, která daň neplatí. Snížení Joeova přebytku ve výši 2 dolary je přesně vyrovnáno velikostí daně, která tvoří příjem vlády. Ztráta mrtvé váhy vzniká z toho, že daň přinutila Jane změnit chování. Když daň zvýší cenu pizzy, Jane na tom bude hůře a nedojde ani k žádnému vyrovnání na straně příjmů vlády. Snížení Janina blahobytu představuje ztrátu mrtvé váhy daně.

Případová studie

Měl by být zdaněn důchod, nebo spotřeba?

Velkou část příjmů získává vláda z daně z příjmu jednotlivců. Jedním druhem neefektivností, jenž tato daň vytváří, je, že odrazuje od spoření.

Vezměme si člověka, jemuž je 25 let a jenž se rozhoduje, zda uspoří 100 dolarů. Když uloží své peníze na úsporný účet vynášející 8 % a nechá je tam do doby, až bude odcházet do důchodu v 65 letech, bude mít na účtu 2 172 dolarů. Když ale vláda zdaní jednu čtvrtinu z jeho ročního úroku, efektivní úroková míra bude pouze 6 %. Po 40 letech úročení 6 % vynesou stodolarový vklad pouze 1 029 dolarů, což je méně než polovina toho, kolik by tento vklad vynesl, kdyby daň neexistovala. Z toho vyplývá, že je-li úrokový výnos zdaněn, spoření se stává mnohem méně přitažlivé.

Někteří ekonomové obhajují opuštění stávajícího stavu, kdy daně odrazují od spoření, a navrhují změnu předmětu zdanění. Vlády by mohly podle nich danit částky, které lidé *utrácí*, a ne důchod, který lidé *vydělávají*. Tento návrh tedy vyjímá ze zdanění veškerý příjem, který je uspořen. Ke zdanění dochází až tehdy, kdy je uspořený příjem později utracen. Tento alternativní systém nazývaný *spotřební daň* by neměnil rozhodování lidí týkající se úspor.

Tato myšlenka nachází podporu i u tvůrců hospodářské politiky. Poslanec Bill Archer, jenž se stal v roce 1995 předsedou významného kongresového Výboru pro dohled a kontrolu, navrhoval nahrazení současného daňového systému založeného na zdanění příjmů spotřební daní. Navíc díky řadě ustanovení stávajícího daňového zá-

Utratit,

nebo ušetřit?

koníku se daňový systém již trochu podobá systému založenému na spotřební dani. Daňoví poplatníci mohou dát omezené množství svých úspor na speciální penzijní účty (např. Individual Retirement Accounts, Keogh plans a 401 (k) plans), kde se peníze nezdaňují, dokud si je lidé na odpočinku nevyberou z účtu. Lidé, kteří mají většinu svých úspor na těchto penzijních účtech, podléhají vlastně dani, která vychází z jejich spotřeby, a nikoli z jejich příjmu.

Administrativní břemeno

Jestliže se zeptáte průměrného člověka 15. dubna (v den, kdy se v USA odevzdávají příznání daně z příjmu – pozn. překl.) na jeho názor na daňovou soustavu, patrně uslyšíte stížnosti způsobené vyplňováním daňového příznání. Administrativní břemeno jakékoli daňové soustavy je částí neefektivností, jež tato soustava vytváří. Toto břemeno neobsahuje pouze čas, který každý stráví počátkem dubna vyplňováním daňového příznání, ale také čas během celého roku, kdy člověk musí vést daňové účetnictví, a všechny zdroje, které musí používat vláda, aby vynutila daňové zákony.

Mnozí daňoví poplatníci (a obzvláště ti, co spadají do vyšších daňových pásem) si najímají daňové poradce a účetní, aby jim s daněmi pomohli. Tito experti, kteří se vyznají ve spleti komplikovaných daňových zákonů, vyplňují pro své klienty daňová příznání a snaží se svým klientům pomoci snížit výši daní, jež musí odvést. Toto chování je zákonem vyhýbáním se daním, což je něco jiného než nezákonné daňové úniky.

Kritici naší daňové soustavy tvrdí, že tyto poradci pomáhají svým klientům vyhnout se daním v důsledku zneužití některých drobných ustanovení daňových zákonů, kterým se často říká „díry v daňových zákonech“. V některých případech jsou tyto díry chybami, které způsobil Kongres. Dochází k nim díky nejednoznačnosti a opominutí v daňových zákonech. Ještě častěji k nim dochází proto, že se Kongres rozhodl specificky upravit některé druhy chování. Americký daňový zákoník upravuje například specificky problematiku investování do municipálních obligací, protože Kongres chtěl ulehčit státům Unie a místním správám půjčování peněz. Do jisté míry toto ustanovení státům a městům pomáhá. Do jisté míry ale také pomáhá daňovým poplatníkům s vysokými příjmy. Většinu děr dobře znají ti, kteří v Kongresu vytvářejí daňovou politiku. Co ovšem připadá jednomu jako „díra“ v zákoně, považuje druhý za ospravedlnitelnou daňovou výhodu.

Zdroje vynaložené na vyhovění daňovým zákonům jsou jistým druhem ztráty mrtvé váhy. Vláda dostává pouze sumu zaplacených daní. Daňový poplatník na druhou stranu

ztrácí nejen tuto sumu, ale také čas a peníze, které vynaložil na evidenci daňových údajů, výpočet daní a náklady vyhýbání se daním.

Administrativní břemeno daňového systému by mohlo být sníženo zjednodušením daňových zákonů. Toto zjednodušení je ale často politicky obtížné. Většina lidí je připra-

Z novin

Drobné podnikání a daňové zákony

Lidé provozující malé podniky nejvíce pociťují administrativní břemeno daňové soustavy. Malé podniky musí vyhovět stejným zákonům jako podniky velké. Kvůli jejich velikosti však stojí tato administrativa malé podniky mnohem větší část jejich příjmů. Podle jedné studie je administrativní zátěž pro malé firmy desetkrát větší než pro velké firmy. Následující článek popisuje některé z těchto nákladů.

Dodržování daňových zákonů: zátěž pro malé podniky

Robert D. Hershey, Jr.

V ohromném federálně spravovaném systému výběru daní v USA, jehož příjmy jsou více než 1 bilion dolarů ročně, tvoří odvody malého restauračního řetězce působícího ve třech městech v Pensylvánii Dante's Restaurant, Inc., jen nepatrný podíl.

Pro lidi jako je Lewis Kamin, hlavní účetní tohoto podniku, představuje ale Internal Revenue Code celoroční problém. Musí vyplnit a poslat každý druhý týden úhradu sociálního pojištění a zálohu na daň z příjmu, každé čtvrtletí přiznávat daně ze mzdy a příspěvky na nezaměstnanost, čtvrtletně odhadnout daň z příjmu korporací a samozřejmě vést evidenci nejrůznějších záznamů včetně údajů o spropitném a vyhovět specifickým daňovým ustanovením, jako jsou W-4 a I-9.

To všechno ještě nezahrnuje všudypřítomné státní a místní poplatky, které jsou v případě Dantovy restaurace složité, neboť licence na prodej alkoholu vyžadují, aby každá z jeho deseti restaurací byla samostatně zapsána do obchodního rejstříku.

„Je spousta věcí, na které si musíme dávat pozor a kterých se musíme obávat,“ stěžuje si pan Kamin...

Tak ve skutečnosti funguje americká daňová soustava, jejíž federální složka je založena na ohromně složité soustavě zákonů a regulací, jehož velikost dosahovala pouhé jedné třetiny současného stavu, když jej Jimmy Carter nazval „ostudou člověčenstva“.

Soustavu spravuje armáda 115 000 úředníků Internal Revenue Service, jež vládne rozpočtem ve výši 7 miliard dolarů. Tento objem je ale zanedbatelný v porovnání s tím, co vynaloží samotní daňoví poplatníci, aby dostáli všem povinnostem plynoucím z tohoto systému.

Odhady nákladů, které mají americké podniky, aby dostály federálním daňovým zákonům, dosahují stovek miliard dolarů ročně... Velké společnosti jsou pod téměř nepřetržitým auditem. Daňové přiznání jedné obrovské společnosti v roce 1992 dosáhlo 21 000 stran ve 30 svazcích. Daleko největší břemeno ovšem dopadá na malé podniky.

Podle Arthura P. Halla, výzkumného pracovníka The Tax Foundation, utratí ve skutečnosti místní železářství, lahůdkářství nebo benzinová stanice, jejichž aktiva nedosahují výše 1 milionu dolarů (což je kategorie, do které spadá 90 procent amerických pod-

niků), 390 dolarů na každých 100 dolarů, které pošlou do Washingtonu. Jinými slovy řečeno, vláda dostala v roce 1990 od těchto podniků pouhých 4,1 miliardy dolarů, zatímco tyto podniky vynaložily 15,9 miliard dolarů, aby vyplnily základní daňové formuláře (1120 a 1120S).

„Z toho všeho vyplývá, že daň z příjmu korporací je velmi neefektivní zdroj příjmů federální vlády,“ řekl pan Hall...

Ačkoli často směřují stížnosti týkající se daňového systému na I. R. S., podnikatelé i politici většinou souhlasí s tím, že hlavní vinu nese Kongres a jeho časté, mnohdy dobře myšlené záplatování zákonů. Výsledná složitost ještě více snižuje respekt k daňovému systému a tím podkopává ochotu a i tu neupřímnější snahu daňových poplatníků zjistit, co by měli zaplatit...

Od roku 1981 bylo ve Washingtonu schváleno deset zásadních daňových zákonů, které vyvolaly změny, jejichž kumulativní efekt „je pro malé podnikatele velmi šokující,“ říká Edward Koos, daňový právník ze Správy malého podnikání.

Harold Apolinsky z Rady malého podnikání uvádí, že od roku 1981 bylo změněno 9 371 oddílů, což je z velké části důsledek lobbování a příspěvků na volební kampaně politikům. „Zdá se mi, že drobné podnikání prostě nemá žádné zastání,“ říká pan Apolinsky. „Velké podniky to snášejí,“ dodává, když hovoří o vznikající složitosti celého systému. „Malí podnikatelé to ale skutečně snášet nemohou.“

ZDROJ: *The New York Times*, 30. ledna 1994, Business section, str. 4.

vena zjednodušit daňový zákoník odstraněním děr v zákonech, která prospívají ostatním, najdeme ovšem jen málo těch, kteří by s takovou vervou prosazovali odstranění těch ustanovení zákona, která prospívají jim samým. Nakonec celá věc dopadá tak, že složitost daňových zákonů je výsledkem politického procesu, ve kterém nejrůznější daňoví poplatníci sledují své vlastní partikulární zájmy a za tyto zájmy také lobbují.

Mezní daňové sazby a průměrné daňové sazby

Při rozboru efektivnosti a spravedlnosti daní z příjmu rozlišují ekonomové dva druhy daňových sazeb: průměrné a mezní. **Průměrná daňová sazba** je podíl celkových zaplacených daní a celkového příjmu. **Mezní daňová sazba** představuje přírůstek placené daně z dodatečně vydělaného dolaru příjmu.

Předpokládejme například, že výše daní placených vládě je 20 % z prvních 50 000 dolarů příjmu a 50 % z příjmu převyšujícího 50 000 dolarů. V takovém systému platí člověk, který vydělává 60 000 dolarů, daň ve výši 15 000 dolarů. (Daň se vypočítá jako $0,20 \times 50\,000$ dolarů plus $0,50 \times 10\,000$ dolarů.) Průměrná daňová sazba je pro tohoto člověka 15 000 dolarů/60 000 dolarů, což je 25 %. Mezní sazba daně je ale 50 %, protože objem placených daní by se zvýšil o 0,50 dolaru, kdyby tento daňový poplatník vydělal další dolar.

Mezní a průměrné daňové sazby obsahují užitečné informace. Jestliže se pokoušíme měřit oběť, kterou podstupuje daňový poplatník, je průměrná daňová sazba vhodnějším měřítkem, protože měří podíl příjmu placeného na daních. Naproti tomu v situaci, kdy se snažíme měřit, jak daňový systém narušuje lidské motivace, je vhodnější použít mezní daňovou sazbu. Jeden z *deseti principů ekonomie* v 1. kapitole uvádí, že racionální lidé uvažují v mezních veličinách. Z tohoto principu vyplývá, že mezní sazba daně měří, do jaké míry daňový systém odrazuje lidi od práce. Mezní daňová sazba proto určuje velikost ztráty mrtvé váhy způsobené daní z příjmu.

Paušální daň

Předpokládejme, že vláda uvalí daň ve výši 4 000 dolarů na každého člověka. Znamená to, že každý musí zaplatit stejnou sumu bez ohledu na své příjmy nebo činnost, jež vykonává. Taková daň se nazývá **paušální daň**.

Paušální daň jasně ukazuje rozdíl mezi průměrnými a mezními sazbami daní. Pro daňového poplatníka s příjmem 20 000 dolarů, jenž platí paušální daň 4 000 dolarů, dosahuje průměrná daňová sazba výše 20 %; pro daňového poplatníka s příjmem 40 000 dolarů dosahuje průměrná sazba výše 10 %. Pro oba lidi je mezní sazba daně nula, protože dodatečný dolar příjmu by nijak nezměnil výši částky, kterou musí zaplatit na dani.

Paušální daň je nejefektivnější daň ze všech možných druhů daní. Protože žádné chování nemůže změnit částku placenou na dani, tato daň neničí lidské motivace, a proto nezpůsobuje ztráty mrtvé váhy. Dále také platí, že každý si může jednoduše spočítat výši daně, kterou má zaplatit. Člověk nic nezíská tím, že si najme daňové poradce a účetní. Paušální daň tak představuje minimální administrativní zátěž pro daňové poplatníky.

Je-li paušální daň tak efektivní, proč ji najdeme v reálném světě pouze zřídka? Důvodem je, že efektivnost je pouze jedním z cílů daňové soustavy. Paušální daň by odčerpala stejnou částku od chudého i bohatého, což je něco, co většina lidí považuje za nespravedlivé. Abychom porozuměli daňové soustavě, kterou vidíme kolem sebe, musíme vzít v úvahu také druhý hlavní cíl daňové politiky: spravedlnost.

průměrná daňová sazba
*podíl celkových zaplacených daní
a celkového příjmu*

mezní daňová sazba
*přírůstek placené daně z
dodatečně vydělaného dolaru příjmu*

e!

paušální daň
*daň, jejíž výše je pro všechny lidi
stejná*

Malý test

Co je to efektivnost daňového systému? • Co může způsobit, že se daňová soustava stane neefektivní?

Daně a spravedlnost

Od té doby, co američtí kolonisté vysypali dovážený čaj do Bostonského zálivu, aby tak protestovali proti vysokým britským daním, vede daňová politika k jednom z nejostřejších diskusí v americké politice. Ostré argumenty většinou nepadají kvůli rozporům týkajícím se efektivnosti. Většina kontroverzí vzniká kvůli otázce, jak má být daňové břemeno rozděleno. Senátor Russell Long kdysi karikoval veřejnou diskusi na toto téma popěvkem:

Nechtěj daně po mě,
nechtěj je od mého známého,
zdaň raděj' někoho jiného.

Je zřejmé, že když má vláda poskytovat některé statky a služby, které chceme, musí daně od někoho vybrat. V tomto oddíle se budeme zabývat spravedlností daňové soustavy. Jak by se daňové břemeno mělo rozdělit mezi obyvatelstvo? Jak můžeme zhodnotit, zda je daňový systém spravedlivý? Všichni souhlasí s tím, že daňový systém by měl být spravedlivý. Existují ovšem spory o to, co spravedlnost znamená a podle čeho můžeme spravedlnost daňového systému posuzovat.

Princip užitku

princip užitku

myšlenka, že lidé by měli platit daně podle toho, jaký užitek získávají z vládních služeb

Jeden z principů zdanění, jenž se nazývá **princip užitku**, znamená, že lidé by měli platit daně podle toho, jaký užitek získávají ze služeb poskytovaných vládou. Tento princip se snaží učinit veřejné statky podobné statkům soukromým. Zdá se být spravedlivé, že člověk, který chodí často do kina, zaplatí za vstupenky do kina celkově více než ten, kdo kino navštěvuje jen zřídkka. Podobně také člověk, který získává z veřejného statku větší užitek, by měl platit více než člověk, který získává užitek malý.

Daň z benzínu se například někdy obhazuje na základě principu užitku. V některých státech se výnosy daně z benzínu používají k výstavbě a údržbě silnic. Protože ti, kdo kupují benzin, jsou tíž lidé, kteří používají silnice, lze daň z benzínu považovat za spravedlivý způsob úhrady této vládní služby.

Princip užitku může být také použit k obhajobě názoru, že bohatí by měli platit vyšší daně než chudí. Proč? Jednoduše proto, že bohatí získávají z veřejných služeb více. Zamyslete se například nad užitkem vyplývajícím z existence policie, která chrání lidi před krádeží. Lidé, kteří mají více majetku, jenž chtějí mít chráněn, mají z policejní ochrany větší užitek než ti, co mají majetku méně. Proto by podle principu užitku měli bohatí na udržování policie platit více než chudí. Stejný argument můžeme použít i v případech mnoha dalších veřejných služeb, jako je požární ochrana, národní obrana nebo soudní systém.

Je dokonce možné použít princip užitku k obhajobě vládních programů boje proti chudobě, jež jsou financovány z daní uvalených na bohaté. V 11. kapitole jsme se zabývali tím, proč lidé raději žijí ve společnosti, kde neexistuje chudoba, a programy boje proti

chudobě jsme označili za veřejné statky. Jestliže pro bohatého má tento veřejný statek větší hodnotu vyjádřenou v penězích než pro člověka ze střední třídy, možná právě proto, že má více peněz, které může utratit, pak by podle principu užitku měl být více zdaněn a tak více přispět na tyto programy.

Princip schopnosti platit

Další způsob, jak ohodnotit spravedlnost daňového systému, je použít **principu schopnosti platit**, který stanoví, že daně by měly být uvalovány na člověka podle toho, jaké břemeno je schopen nést. Tento princip je někdy obhajován tvrzením, že občané by měli podstoupit při financování své vlády „stejnou oběť“. Velikost této oběti ale nezávisí pouze na velikosti daně, kterou člověk musí zaplatit, ale také na jeho příjmu a jiných okolnostech. Daň ve výši 1 000 dolarů, kterou má zaplatit chudák, asi vyžaduje větší oběť než daň ve výši 10 000 dolarů, kterou zaplatí boháč.

Princip schopnosti platit vede ke dvěma konceptům spravedlnosti: konceptu vertikální spravedlnosti a konceptu horizontální spravedlnosti. **Vertikální spravedlnost** znamená, že daňoví poplatníci s vyšší schopností platit by měli platit větší daně. **Horizontální spravedlnost** znamená, že daňoví poplatníci s podobnou schopností platit by měli platit daně ve stejné výši. Ačkoli jsou tyto koncepty spravedlnosti široce přijímány, jejich použití při hodnocení daňového systému je jen zřídka takto přímé.

Vertikální spravedlnost Vycházejí-li daně ze schopnosti platit, pak by bohatí daňoví poplatníci měli platit více než chudí. O kolik více by ale měli bohatí platit? Okolo této otázky se točí většina diskusí o daňové politice.

Vezměme si tři daňové systémy, tak jak je uvádí tabulka 12-6. V každém z těchto systémů platí lidé s vyšším příjmem vyšší daně. Uvedené systémy se ale liší v tom, jak rychle rostou daně při růstu příjmu. První systém se nazývá **proporcionální**, protože všichni daňoví poplatníci platí stejný podíl svého příjmu. Druhý systém se nazývá **regresivní**, protože lidé s vyššími příjmy platí menší část svého příjmu, i když v absolutním vyjádření platí vyšší částku. Třetí systém se nazývá **progresivní**, protože daňoví poplatníci s vysokým příjmem platí větší podíl svého příjmu.

Který z těchto tří daňových systémů je nejspravedlivější? Na tuto otázku neexistuje jednoduchá odpověď a ani ekonomická teorie nám při hledání této odpovědi nepomůže. Spravedlnost podobně jako krása je něco, co každý člověk vidí po svém.

Případová studie

Jak je rozděleno daňové břemeno

Většina diskusí o daňové politice se točí okolo otázky, zda bohatí lidé platí dost vysoké daně. Neexistuje ryze objektivní způsob, jak na tuto otázku odpovědět. Chceme-li ale přesto dát odpověď, je užitečné vědět, kolik v současné daňové soustavě platí na daních rodiny s různými příjmy.

Tabulka 12-7 ukazuje, jak se federální daně dělí mezi příjmové skupiny. Rodiny jsou seřazeny podle svých příjmů a rozděleny do pěti skupin stejné velikosti, jež se nazývají *kvintily*. Druhý sloupec v tabulce ukazuje průměrný příjem každé skupiny. Nej-

princip schopnosti platit

myšlenka, že daně by měly být uvalovány na člověka podle toho, jaké břemeno je schopen nést

vertikální spravedlnost

myšlenka, že člověk s vyšší schopností platit by měl platit vyšší daň

horizontální spravedlnost

myšlenka, že lidé s podobnou schopností platit by měli platit daně ve stejné výši

proporcionální daň

daň, kdy daňový poplatník s vysokým i nízkým příjmem platí stejný podíl svého příjmu

regresivní daň

daň, kdy daňový poplatník s vysokým příjmem platí menší podíl svého příjmu než poplatník s nízkým příjmem

progresivní daň

daň, kdy daňový poplatník s vysokým příjmem platí větší podíl svého příjmu než poplatník s nízkým příjmem

PŘÍJEM (USD)	PROPORCIONÁLNÍ DAŇ		REGRESIVNÍ DAŇ		PROGRESIVNÍ DAŇ	
	VÝŠE DANĚ (USD)	PROCENTA PŘÍJMU	VÝŠE DANĚ (USD)	PROCENTA PŘÍJMU	VÝŠE DANĚ (USD)	PROCENTA PŘÍJMU
50 000	12 500	25	15 000	30	10 000	20
100 000	25 000	25	25 000	25	25 000	25
200 000	50 000	25	40 000	20	60 000	30

Tabulka 12-6

TŘI DAŇOVÉ SYSTÉMY

KVINTIL	PRŮMĚRNÝ PŘÍJEM (USD)	PROCENTA CELKOVÉHO PŘÍJMU	PROCENTA CELKOVÝCH DANÍ	DANĚ JAKO PROCENTA Z PŘÍJMU	DANĚ MINUS TRANSFERY JAKO PROCENTA Z PŘÍJMU
Nejnižší	7 386	3,7	1,4	8,9	-29,8
Druhý	18 380	9,2	6,4	15,8	-2,1
Střední	29 849	14,5	12,5	19,5	9,5
Čtvrtý	43 363	21,7	21,2	22,1	16,2
Nejvyšší	99 197	51,4	58,2	25,5	23,1

Tabulka 12-7

ZÁTĚŽ FEDERÁLNÍCH DANÍ

ZDROJ: *Zelená kniha 1993*. Rozpočtový výbor Kongresu USA, 7. července 1993. Údaje jsou z roku 1990.

chudší pětina domácností měla průměrný příjem 7 386 dolarů, nejbohatší pětina dosáhla příjmu 99 197 dolarů.

Třetí a čtvrtý sloupec porovnává rozdělení příjmu a rozdělení daní mezi těchto pět skupin. Nejchudší skupina dostává 3,7 % celkového příjmu a platí 1,4 % všech daní. Nejbohatší skupina získává 51,4 % všech příjmů a platí 58,2 % všech daní.

Další sloupec tabulky ukazuje celkové daně jako procento příjmu. Jak můžete vidět, americká federální daňová soustava je progresivní. Nejchudší rodiny platí na daních 8,9 % svého příjmu a nejbohatší platí na daních 25,5 % svého příjmu.

Uvedené údaje o zaplacených daních nám dávají poněkud zavádějící obrázek břemene představovaného vládou, protože nezahrnují peněžní příjmy, které rodiny od vlády dostávají. Poslední sloupec tabulky 12-7 ukazuje daně minus transfery jako procento příjmu. Transfery zahrnují nejrůznější programy, jako je sociální zabezpečení, a podpory, pomocí nichž vláda zvyšuje příjmy některých rodin.

Započtení transferů výrazně mění rozdělení daňového břemene. Tabulka ukazuje, že nejbohatší skupiny rodin stále platí přibližně jednu čtvrtinu svého příjmu vládě i poté, co jsou odečteny transfery. Oproti tomu dvě nejchudší skupiny dostávají formou transferů více, než zaplatí na daních. Nejchudší skupina rodin má příjem o 29,8 % vyšší, než by měla bez daní a vládních transferů. Jak vidíme, abychom plně porozuměli progresivitě vládních politik, musíme brát v úvahu nejen to, co lidé platí, ale také to, co získávají.

Horizontální spravedlnost Vycházejí-li daně ze schopnosti platit, pak by podobní daňoví poplatníci měli platit podobně vysoké daně. Jak ale poznat, zda jsou si daňoví poplatníci podobní? Rodiny se liší v mnoha směrech. Abychom poznali, zda jsou daňové zákony horizontálně spravedlivé, musíme určit, které rozdíly jsou významné pro schopnost rodiny platit daně a které významné nejsou.

Předpokládejme, že Smithovi a Jonesovi vydělávají 50 000 dolarů. Smithovi nemají děti, ale pan Smith trpí chorobou, která vyžaduje výdaje 20 000 dolarů. Jonesovi se těší dobrému zdraví, ovšem mají čtyři děti. Dvě z jejich dětí jsou na vysoké škole, která je stojí 30 000 dolarů. Bylo by spravedlivé, aby tyto dvě rodiny platily stejné daně, protože mají stejný příjem? Bylo by spravedlivější poskytnout Smithovým daňovou úlevu a pomoci jim tak lépe se vypořádat s výdaji na zmíněnou nemoc? Bylo by spravedlivější poskytnout daňovou úlevu Jonesovým a pomoci jim platit školné jejich dětí?

Na tyto otázky nelze najít jednoduché odpovědi. Ve skutečnosti můžeme pozorovat, že americká daň z příjmu je plná speciálních ustanovení, jež mění daňovou základnu rodiny podle specifických okolností, v jakých se nalézá.

Případová studie

Horizontální spravedlnost a manželská daň

Úprava manželské daně výborně ukazuje, jak je obtížné v praxi horizontální spravedlnosti dosáhnout. Vezměte si příklad dvou párů, které jsou zcela stejné až na to, že jeden pár vstoupil do manželství a druhý ne. Příznačným znakem americké daně z příjmu je to, že tyto dva páry platí různé daně. Důvodem, proč manželství ovlivňuje výši daňové povinnosti, je to, že daňové zákony zacházejí s manželským párem, jako by to byl jeden daňový poplatník. Když muž a žena vstoupí do manželství, přestávají platit daně jako jednotlivci a začínají platit daně jako rodina. Mají-li oba podobné příjmy, jejich celková daňová povinnost se po svatbě zvýší.

Abychom viděli, jak tato „manželská daň“ funguje, uvažujme následující příklad progresivní daně z příjmu. Předpokládejme, že vláda zdaňuje 25 % celkového příjmu, který převyšuje 10 000 dolarů. Příjem pod 10 000 dolarů je od daně osvobozen. Podívejme se na to, jak tento systém dopadá na dva různé páry.

Vezměme si nejprve na Sama a Sally. Sam je začínající básník a nemá žádný příjem, zatímco Sally je právnička a vydělává 100 000 dolarů ročně. Než se vzali, neplatil Sam žádné daně. Sally platila 25 % z 90 000 dolarů (100 000 dolarů minus 10 000 nezdanitelné minimum), což je 22 500 dolarů. Po svatbě se jejich daňová povinnost nezměnila. V tomto případě daň z příjmu ani nepodporuje manželství, ani od něj neodrazuje.

Nyní si vezměme Johna a Joan, kteří jsou vysokoškolští učitelé a každý z nich vydělává 50 000 dolarů ročně. Před svatbou každý z nich platil daň ve výši 10 000 dolarů (25 % ze 40 000 dolarů), což je za oba 20 000 dolarů. Po svatbě činil jejich společný příjem 100 000 dolarů, takže jejich společná daňová povinnost činila 25 % z 90 000 dolarů, což je 22 500 dolarů. Takže poté co se John a Joan vzali, vzrostla jejich daňová povinnost o 2 500 dolarů. Tato suma se nazývá manželská daň.

Problém, jemuž čelí John a Joan, lze odstranit tím, že dojde ke zvýšení nezdanitelného minima z 10 000 na 20 000 dolarů pro manželský pár. Tato změna by ale vytvořila další problém. V tomto případě by Sam a Sally platili po svatbě daň pouhých 20 000 dolarů, což je o 2 500 dolarů méně, než platili před svatbou. Odstranění manželské daně pro Johna a Joan by vytvořilo manželskou dotaci pro Sama a Sally.

Tento příklad ilustruje základní problém, jenž nemá jednoduché řešení. Abyste si uvědomili, jak zásadní je tento problém, pokuste se navrhnout daň z příjmu, která bude mít následující čtyři vlastnosti:

- Dva manželské páry se stejným celkovým příjmem by měly platit stejnou daň.
- Když se dva lidé vezmou, jejich celková daňová povinnost by se neměla změnit.
- Člověk nebo rodina bez příjmu by neměla platit žádné daně.
- Daňoví poplatníci s vysokým příjmem by měli platit větší podíl svého příjmu než poplatníci s nízkým příjmem.

Všechny z těchto čtyř vlastností jsou přitažlivé, není ovšem možné je všechny zároveň splnit. Jakákoli daň z příjmu, která vyhovuje prvním třem podmínkám, musí být v rozporu s podmínkou čtvrtou. Jedinou daní, která uspokojuje první tři podmínky, je proporcionální daň.

Někteří ekonomové navrhovali zrušení trestu za uzavření manželství a chtěli, aby za daňovou jednotku nebyla považována rodina, ale každý jednotlivec zvlášť, což je politika, kterou uskutečňují mnohé evropské země. Tato varianta se může zdát spravedlivější, neboť zachází stejně s oddaným jako s neoddaným párem. Tato úprava by ale byla v rozporu s první podmínkou: mohlo by se stát, že rodiny se stejným celkovým příjmem budou platit různé daně. Kdyby například každý manželský pár platil daň ve stejné výši, jako kdyby manželství nebylo uzavřeno, tak by Sam a Sally platili 22 500 dolarů a John a Joan 20 000 dolarů, přestože oba páry mají stejný celkový příjem. Zda je tato alternativa daňového systému spravedlivější než současná manželská daň, je velmi těžké rozhodnout.

Daňový dopad a daňová spravedlnost

Daňový dopad – studium toho, kdo nese daňové břemeno – je ústředním problémem při hodnocení daňové spravedlnosti. Jak jsme poprvé viděli v 6. kapitole, člověk, který nese daňové břemeno, není vždy tím, kdo musí daň vládě odvádět. Jelikož daně ovlivňují nabídku a poptávku, mění také rovnovážné ceny. Výsledkem je, že ovlivňují i jiné lidi než ty, kteří podle zákona daň ve skutečnosti platí. Při hodnocení vertikální a horizontální spravedlnosti každé daně je důležité brát v úvahu i tyto nepřímé účinky.

Mnoho diskusí o daňové spravedlnosti zapomíná na nepřímé účinky daní a soustřeďuje se na to, co ekonomové posměšně nazývají *mucholapková teorie* daňového dopadu. Podle této teorie je daňové břemeno jako mucholapka a přilepí se na toho, komu se první dostane do rukou. Tento předpoklad platí ovšem jen velmi zřídka.

Člověk neznalý ekonomie může například tvrdit, že daň uvalená na drahé kožichy je vertikálně spravedlivá, protože většina těch, kdo kožichy kupují, jsou bohatí lidé. Když ale mohou tito kupující jednoduše nahradit kožichy jiným luxusním zbožím, tak daň uvalená na kožichy pouze způsobí pokles prodaných kožichů. Nakonec dopadne daňové břemeno více na ty, kdo kožichy vyrábějí a prodávají, než na ty, kdo je kupují. A jelikož většina pracujících, kteří kožichy vyrábějí, nejsou bohatí, může to být se spravedlností daně uvalené na kožichy docela jinak, než říká mucholapková teorie.

Případová studie

Kdo platí daň z příjmu korporací?

Daň z příjmu korporací nabízí dobrý příklad toho, jaký význam má pro daňovou politiku daňový dopad. Daň z příjmu korporací je mezi voliči velmi populární. Koneckonců, korporace nejsou lidé. Voliči vždy chtějí mít nižší daně a nechat daně platit nějaké neosobní korporace.

Než ale učiníme rozhodnutí, že daň z příjmu korporací je dobrou cestou, jak by vláda měla získávat své příjmy, měli bychom uvažovat nad tím, kdo tuto daň nakonec platí. Jedná se o obtížnou otázku, na které se ekonomové neshodnou. Jedna věc je ale jistá: *všechny daně platí lidé*. Když vláda uvalí daň na určitý podnik, je tento podnik spíše výběrčím daní než daňovým poplatníkem. Daňové břemeno nakonec dopadne na lidi – majitele, zákazníky a pracující tohoto podniku.

Mnozí ekonomové věří, že pracující a zákazníci nesou většinu břemene daně z příjmu korporací. Abychom si ukázali proč, vezměme si tento příklad. Předpokládejme, že se americká vláda rozhodne zvýšit daň z příjmu získaného výrobcí automobilů. Jako první budou touto daní zasaženi majitelé těchto podniků, kteří dosáhnou nižších zisků. Časem ale tito vlastníci na zvýšení daně zareagují. Jelikož se výroba aut stala méně ziskovou, začnou méně investovat do výstavby nových továren na jejich výrobu. Namísto toho budou své bohatství investovat jinam – například si koupí větší domy nebo začnou stavět továrny na výrobu jiných výrobků nebo továrny v jiných zemích. Méně továren na výrobu automobilů způsobí pokles nabídky automobilů stejně jako pokles poptávky automobilky po dělnících. Zdanění firem vyrábějících automobily tedy způsobilo zvýšení ceny automobilů a pokles mezd dělníků automobilek.

Daň z příjmu korporací ukazuje, jak nebezpečná může být mucholapková teorie daňového dopadu. Daň z příjmu korporací je populární částečně také proto, že vyvolává zdání, že ji platí bohaté podniky. Když se ale podíváme na to, kdo nakonec platí tuto daň – zákazníci a pracující v těchto podnicích – vidíme, že ti většinou příliš bohatí nejsou. Kdyby byl skutečný dopad daně z příjmu korporací lépe znám, asi by tato daň ztratila značnou část své popularity.

Případová studie

Jednotná daň

Stále znovu a znovu se vracejí diskuse, zda by měla americká federální vláda úplně zrušit stávající daňový systém a nahradit jej mnohem jednodušším systémem nazývaným *jednotná daň*. Jednotná daň byla navrhována na počátku 80. let ekonomem Robertem Hallem a politologem Alvinem Rabushkou. Od té doby si tato myšlenka čas od času získá přízeň některých politiků jak na levici (např. Jerry Brown, bývalý guvernér Kalifornie a kandidát v demokratických prezidentských primárách), tak na pravici (např. Steve Forbes, multimilionář, vydavatel a kandidát v republikánských prezidentských primárách).

Přestože obhájci jednotné daně navrhovali nejrůznější schémata, která se liší v detailech, základem všech těchto plánů je jediná, nízká daňová sazba, která by se používala při zdanění všech příjmů v ekonomice. Kdyby byla daňová sazba stanovena například na 19 %, každý daňový poplatník by platil mezní sazbu daně ve výši 19 %. Většina návrhů předpokládá, že by existoval jistý minimální nezdanitelný příjem, jenž

by dani nepodléhal. Kdyby tato nezdanitelná částka byla například 10 000 dolarů, pak by velikost daňové povinnosti byla pro každého:

$$\text{daň} = 0,19 \times (\text{příjem} - 10\,000 \text{ USD}).$$

Kvůli nezdanitelnému minimu by jednotná daň byla progresivní: průměrné daňové sazby rostou spolu s příjmem, i když je mezní daňová sazba konstantní. Některé z navrhovaných plánů například umožňují, aby člověk s velmi nízkým příjmem (v tomto příkladě méně než 10 000 dolarů) platil „negativní daň“ tím, že navíc obdrží od vlády podporu.

Jelikož návrh jednotné daně volá po generální přestavbě celé daňové soustavy, vznášejí téměř všechny otázky, kterými jsme se zabývali v této kapitole, a obzvláště ty, jež se týkají volby mezi efektivností a spravedlností. Zde jsou některé odpovědi zastánců jednotné daně:

- Jednotná daň by odstranila mnohé odčitatelné položky, které umožňuje současný systém daně z příjmu, jako jsou odečty úroků z hypoték a dary. Rozšířením daňové základny může jednotná daň snížit mezní sazby, které platí většina lidí. Nižší daňové sazby znamenají větší ekonomickou efektivnost. Z toho vyplývá, tvrdí zastánci jednotné daně, že by tato změna zvětšila velikost ekonomického koláče.
- Jelikož jednotná daň je velmi jednoduchá, došlo by k výraznému snížení administrativní zátěže způsobované zdaněním. Obhájci jednotné daně tvrdí, že mnozí daňoví poplatníci by mohli napsat daňové přiznání na pohlednici. Protože by všichni poplatníci platili stejně nízkou daňovou sazbu ze všech druhů příjmu, měli by lidé menší motivaci najímat daňové poradce a účetní, aby snížili jejich daňovou povinnost hledáním děr v daňových zákonech.
- Jelikož by všichni daňoví poplatníci platili jednotnou mezní daňovou sazbu, daň by mohla být vybírána přímo u zdroje příjmu, a ne u člověka, který příjem získá. Příjem ze zisku korporací by například byl zdaňován na úrovni podniku, a ne na úrovni jednotlivců. Toto dodatečné zjednodušení také snižuje administrativní náklady.
- Jednotná daň by nahradila jak daň z příjmu jednotlivců, tak daň z příjmu korporací. Veškeré příjmy, ať již pocházejí z práce nebo z vlastnictví akcií nějakého podniku, by se zdaňovaly pouze jednou, a to stejnou mezní sazbou. Jednotná daň by odstranila současné dvojí zdanění podnikových zisků, které odrazuje podniky od investování do nových továren a vybavení.
- Při výpočtu zdanitelného příjmu by si podniky mohly odečíst všechny patřičné náklady spojené s podnikáním včetně nákladů na pořízení nových investic. Toto zohlednění investic činí z jednotné daně spíše spotřební daň než daň z příjmu. Výsledkem by bylo, že zavedení jednotné daně by zvýšilo motivaci k úsporám (nebo lépe řečeno by odstranilo situaci, kdy současný systém od úspor odrazuje).

Stručně řečeno, obhájci jednotné daně tvrdí, že pro tuto radikální daňovou reformu hovoří pádné důvody, mezi nimiž je na prvním místě výrazné zvýšení efektivnosti.

Kritici jednotné daně se dívají příznivě na zjednodušení a zefektivnění daňové soustavy, ale jsou proti jednotné dani, neboť se domnívají, že velmi málo akcentuje cíl vertikální spravedlnosti. Tvrdí, že jednotná daň by byla méně progresivní než sou-

časná daňová soustava a hlavně, že by přesunula část daňového břemene od bohatých na střední třídu. Tato obava může být oprávněná, ovšem nikdo si tímto argumentem nemůže být jist. Naše studium daňového dopadu ukazuje, že daňové břemeno nutně nenese člověk, který vládě daň odvádí. Kdyby jednotná daň podpořila úspory obyvatelstva, jak tvrdí její obhájci, vedla by k vyššímu ekonomickému růstu, jenž by byl ku prospěchu všech daňových poplatníků. Nikdo si ovšem nemůže být jist, jak velký vliv na hospodářský růst by toto opatření mělo.

Malý test

Vysvětlete princip užitku a princip schopnosti platit.

- Co je vertikální spravedlnost a co horizontální spravedlnost?
- Proč je studium daňového dopadu důležité při posuzování spravedlnosti daňové soustavy?

Závěr: Volba mezi spravedlností a efektivností

Téměř všichni souhlasí s tím, že spravedlnost a efektivnost jsou dva nejdůležitější cíle daňové soustavy. Tyto dva cíle jsou ovšem často protikladné. Mnohé navrhované změny daňových zákonů zvyšují efektivnost, ale snižují spravedlnost, nebo zvyšují spravedlnost, ale snižují efektivnost daňového systému. Lidé často nenacházejí shodu ohledně daňové politiky, protože těmto dvěma cílům přisuzují odlišnou důležitost.

Poslední vývoj daňové politiky ukazuje, jak se v otázce spravedlnosti a efektivnosti liší političtí představitelé. Když byl v roce 1980 zvolen prezidentem Ronald Reagan, mezní sazba daně z výdělků nejbohatších Američanů byla 50 %. Mezní sazba u příjmu z úroků dosahovala 70 %. Reagan tvrdil, že tak vysoká daňová sazba značně narušuje ekonomické stimuly a odrazuje od práce a tvorby úspor. Jinými slovy tvrdil, že tyto vysoké sazby stojí vyjádřeno ekonomickou efektivností příliš mnoho. Daňová reforma byla proto prioritou jeho administrativy. Reagan provedl velké snížení daňových sazeb v roce 1981 a poté znovu v roce 1986. Když v roce 1989 Reagan opouštěl úřad, nejbohatší Američané platili mezní sazbu daně pouze 28 %. Během čtyř let prezidentského působení George Bushe narostly mírně mezní sazby na 31 %.

Když se v roce 1992 ucházel Bill Clinton o úřad prezidenta, vyhlašoval, že bohatí Američané neplatí spravedlivý podíl na daních. Jinými slovy tvrdil, že nízké sazby pro bohaté Američany byly podle jeho názoru v rozporu s principem vertikální spravedlnosti. Jedním z prvních opatření, které prezident Clinton provedl, byl návrh na zvýšení daňových sazeb pro vysoké příjmové skupiny. V roce 1993 dosáhla sazba daně pro nejbohatší Američany přibližně 40 %.

Ekonomové nemohou sami rozhodnout o nejlepší způsobu nalezení rovnováhy mezi cílem efektivnosti a cílem spravedlnosti. Řešení tohoto problému vyžaduje přístup nejen ekonomie, ale také politické filozofie. Ekonomové ale hrají v politických diskusích o daňové politice důležitou úlohu: mohou poukázat na volby, před kterými společnost stojí, a mohou pomoci k tomu, abychom se vyvarovali politik, jež obětují efektivnost, aniž by došlo k nějakému zlepšení situace měřeno kritérii spravedlnosti.

Shrnutí

- Americká vláda získává příjmy pomocí různých druhů daní. Nejdůležitějšími daněmi jsou pro federální vládu daně z příjmu jednotlivců a daň z objemu mezd na sociální pojištění. Nejdůležitějšími daněmi pro státy Unie a místní správy jsou daně z obrátu a majetkové daně.
- Efektivnost daňové soustavy se odráží v nákladech, které tato soustava uvaluje na daňové poplatníky. Kromě přesunu zdrojů od daňového poplatníka k vládě najdeme ještě dva další druhy nákladů. Prvním je narušení alokace zdrojů, které je způsobováno tím, že daně mění motivace při rozhodování lidí a mění tak jejich chování. Druhým druhem nákladů je administrativní břemeno, které vyplývá z podřízení se daňovým zákonům.
- Spravedlnost daňového systému se odráží v tom, jak spravedlivě je daňové břemeno rozděleno mezi obyvatelstvo. Podle principu užitku je spravedlivé, aby lidé platili daně podle toho, kolik užitku získávají z opatření vlády. Podle principu schopnosti platit je spravedlivé, aby lidé platili daně podle své schopnosti vypořádat se s daňovým břemenem. Při hodnocení spravedlnosti daňového systému je důležité nezapomínat na lekci získanou při studiu daňového dopadu: rozdělení daňového břemene není totožné s tím, kdo vládě daně odvádí.
- Při rozhodování o změnách v daňových zákonech stojí politici často před volbou mezi efektivností a spravedlností. Většina diskusí o daňové politice se vede kvůli tomu, že lidé přikládají těmto dvěma cílům různou váhu.

Klíčové pojmy

---

rozpočtový deficit
rozpočtový přebytek
průměrná daňová sazba
mezní daňová sazba
paušální daň
princip užitku

princip schopnosti platit
vertikální spravedlnost
horizontální spravedlnost
proporcionální daň
regresivní daň
progresivní daň

Otázky k opakování

---

1. Rostla vláda v posledních desetiletích rychleji nebo pomaleji než zbytek ekonomiky?
2. Jaké jsou dva nejdůležitější zdroje příjmů americké federální vlády?
3. Vysvětlíte, jak dochází k tomu, že se zisky podniků zdaňují dvakrát.
4. Proč je daňové břemeno daňových poplatníků větší než velikost platby, kterou od nich vláda dostává?
5. Proč někteří ekonomové upřednostňují zdanění spotřeby před zdaněním příjmu?
6. Uveďte dva argumenty, proč by bohatí daňoví poplatníci měli platit vyšší daně než poplatníci chudí.
7. Co znamená koncept horizontální spravedlnosti a proč je obtížné jej použít?

Příklady a aplikace

---

1. Některé státy osvobozují od daní z obrátu nezbytné statky, jako např. potraviny a oblečení. Jiné to nedělají. Rozeberte důvody tohoto daňového osvobození. Berte v úvahu, jak důvody efektivnosti, tak i spravedlnosti.
2. Vládní výdaje měřené podílem na národním důchodu časem rostou. Jaké změny v ekonomice či společnosti mohou tento jev vysvětlit? Očekáváte pokračování tohoto trendu?
3. Informace v mnoha tabulkách a grafech uvedených v této kapitole pocházejí z *Ekonomické zprávy prezidenta*, jež se každoročně uveřejňuje. Podívejte se do poslední zprávy, kterou máte v knihovně, a odpovězte na ná-

- sledující otázky. Ve svých odpovědích nezapomeňte použít údaje z této publikace.
- a) Obrázek 12-1 ukazuje, že vládní výdaje vyjádřené procentem z celkového důchodu v čase rostou. Lze tento nárůst primárně přičíst změnám příjmů federální vlády nebo příjmů států Unie a místních správ?
  - b) Jak se změnilo v průběhu času složení celkových příjmů, pozorujeme-li dohromady příjmy federální vlády a států Unie a místních správ? Jsou daně z příjmů jednotlivců více či méně důležité? Jak je to se sociálním pojištěním? Jak se vyvíjely daně z příjmu korporací?
  - c) Jak se změnil relativní podíl transferových plateb a vládních výdajů na nákup statků a služeb v průběhu času, díváme-li se na celkové výdaje federální vlády a výdaje států Unie a místních správ?
4. V kapitole se hovoří o tom, že počet obyvatel v důchodovém věku roste ve Spojených státech rychleji než celkový počet obyvatel. Přesněji řečeno, počet pracujících roste pomalu, zatímco počet důchodců roste rychle. Někteří členové Kongresu mají obavy o budoucnost programu sociálního zabezpečení a navrhuji „zmrazení“ tohoto programu.
    - a) Kdyby byly zmrazeny celkové výdaje, co by se stalo s vyšší důchodu připadající na jednoho důchodce? Co by se stalo s vyšší daní připadající na jednoho pracujícího? (Předpokládejte, že daně financující program sociálního zabezpečení každý rok odpovídají výdajům tohoto programu.)
    - b) Co by se stalo s celkovými výdaji v případě, že by byla zmrazena výše důchodu připadající na jednoho důchodce? Co by se stalo s vyšší daní připadající na jednoho pracujícího?
    - c) Co by se stalo s celkovými výdaji v případě, že by byla zmrazena výše daní připadající na jednoho pracujícího? Co by se stalo s vyšší důchodů připadajících na jednoho důchodce?
    - d) Co vypovídají odpovědi na otázky v bodech a), b) a c) o obtížnosti rozhodování politiků v této otázce?
  5. Vysvětlete, jaký vliv na lidské chování mají následující ustanovení federálních daňových zákonů.
    - a) Příspěvky na charitativní účely jsou daňově odčitatelnou položkou.
    - b) Prodej piva je zdaňován.
    - c) Úroky z hypoték, které platí majitel nemovitosti, jsou odčitatelnou položkou.
  - d) Jsou zdaňovány realizované kapitálové přínosy, nikoli však přínos z přírůstku hodnoty. (Vlastní-li člověk akcie, jejichž hodnota vzroste, dosáhne „nakumulovaného“ kapitálového přínosu. Když tyto akcie prodá, dosáhne „realizovaného“ přínosu.)
6. Předpokládejme, že váš stát zvýší daň z obratu z 5 % na 6 %. Vláda předpokládá 20% nárůst v příjmech této daně. Je to možné? Vysvětlete.
  7. Vezměme si dva programy sociální podpory ve Spojených státech: Pomoc rodinám se závislými dětmi (Aid to Families with Dependent Children – AFDC) a Dobropis k dani z příjmu (Earned Income Tax Credit – EITC).
    - a) Když žena s dětmi, jež má velmi nízký příjem, vydělá dodatečný dolar, dostane nižší pomoc z programu AFDC. Jaký dopad má tento rys programu AFDC na nabídku práce žen s nízkým příjmem? Vysvětlete.
    - b) EITC nabízí větší příspěvky v okamžiku, kdy si pracující s nízkým příjmem vydělají více (do jistého bodu). Jaké jsou dopady tohoto programu na nabídku práce lidí s nízkým příjmem? Vysvětlete.
    - c) Jaké jsou nevýhody odstranění AFDC a využití úspor z tohoto opatření pro program EITC?
  8. Daňová reforma z roku 1986 odstranila odčitatelnou položku, kterou tvořily splátky úroků spotřebitelských úvěrů (většinou úroků z úvěrů na kreditních kartách a půjček na nákup automobilů), ale zachovala odčitatelnou položku, kterou tvoří splátky úroků z hypoték a *hypotečních zástavních listů*. Co si myslíte, že se stalo s relativní výší výpůjček formou spotřebitelských úvěrů a *hypotečních úvěrů*?
  9. Rozdělte následující formy plateb podle toho, zda jsou prováděny podle principu užitku nebo podle schopnosti platit.
    - a) Návštěvníci mnoha národních parků platí vstupní poplatky.
    - b) Místní daně z majetku dotují základní a střední školy.
    - c) Letištní fond získává prostředky z každé prodané letenky a používá tyto peníze ke zdokonalování letišť a letových kontrolních systémů.
  10. Federální daň z objemu mezd dosahuje 15,3 % výdělků až do určité hranice, nad kterou daňová sazba prudce klesá.
    - a) Byla by tato daň proporcionální, progresivní nebo regresivní, kdyby neexistovala žádná taková hranice? Jedná se při existenci této hranice o daň proporcionální, progresivní nebo regresivní?

- b) Velikost sociální podpory, kterou člověk dostává, závisí na velikosti daně ze mzdy, kterou platí. Lidé s nízkými příjmy získávají větší podporu vzhledem k těm, kteří mají vyšší příjmy a platí vyšší daně, nikoli však proporcionálně více. Činí tento rys programu sociálního zabezpečení tento systém více či méně progresivní než systém samotné daně z mezd?
11. Každý systém daní v sobě zahrnuje dva druhy daňových sazeb – průměrné daňové sazby a mezní daňové sazby.
- a) Průměrná daňová sazba je definována jako podíl celkově zaplacených daní a příjmu. Jaké jsou průměrné daňové sazby lidí vydělávajících 50 000 dolarů, 100 000 dolarů a 200 000 dolarů v proporcionálním daňovém systému uvedeném v tabulce 12-6? Jaké jsou odpovídající průměrné sazby v regresivním a progresivním daňovém systému?
- b) Mezní daňová sazba je definována jako dodatečně placená daň z dodatečného příjmu vydělená přírůstkem příjmu. Vypočtěte mezní daňovou sazbu proporcionálního daňového systému, roste-li příjem z 50 000 dolarů na 100 000 dolarů. Vypočtěte mezní daňovou sazbu, roste-li příjem ze 100 000 dolarů na 200 000 dolarů. Vypočtěte odpovídající mezní daňové sazby regresivního a progresivního daňového systému.
- c) Popište vztah mezi průměrnými daňovými sazbami a mezními daňovými sazbami v každém ze tří uvedených systémů. Jaká sazba je obecně důležitá pro člověka, který se rozhoduje, zda přijmout nabízenou práci, za kterou může dostat o trochu více než za svou současnou práci? Jaká sazba je rozhodující pro posouzení vertikální spravedlnosti daňového systému?
12. Jaké zdůvodnění pomocí efektivnosti existuje pro zdanění spotřeby a nikoli příjmu? Kdyby měly Spojené státy přijmout spotřební daň, učinilo by to daňový systém Spojených států více či méně progresivní? Vysvětlete.
13. Americké daňové zákony praví, že polovina daní na sociální pojištění musí být placena zaměstnavatelem a polovina zaměstnancem. Určuje toto zákonem dané rozdělení odpovědnosti také skutečný dopad těchto daní? Vysvětlete.
14. Vezme-li obchodník svého zákazníka na oběd, je náklad na tento oběd daňově odčitatelnou položkou. Někteří členové Kongresu tvrdí, že tento rys daňových zákonů pomáhá více bohatým podnikatelům a měl by být zrušen. Jejich argumentace se ale setkala se silnější opozicí z řad podnikatelů v pohostinství než z řad samotných postižených firem. Vysvětlete.